

บทความ

เรื่อง "ความสัมพันธ์อันซับซ้อน...ระหว่างรัสเซียและจีน"

"Russia and China: An Uneasy Friendship"

ความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียและจีน: จากอดีตถึงปัจจุบัน วิกฤติยูเครนในปัจจุบันส่งผลให้รัสเซียและจีนต้องกระชับความร่วมมืออย่างแน่นแฟ้น ท่ามกลางความคลางแคลงใจระหว่างกัน

ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างรัสเซียและจีน เริ่มขึ้นอย่างจริงจังภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ด้วยเหตุผลสำคัญต่างๆ อาทิ การคานอำนาจและการแผ่อิทธิพลของสหรัฐฯ และความต้องการที่จะกระจายอำนาจของโลก รัสเซียในฐานะหนึ่งในประเทศมหาอำนาจในอดีตที่ถูกลดบทบาทลง กำลังพยายามที่จะฟื้นฟูสถานะเดิมของตน จีนในฐานะอำนาจใหม่ ก็รู้สึกคุ้นเคยกับความพยายามของสหรัฐฯ ที่ต้องการจำกัดการขยายอิทธิพลของตน ทั้งสองประเทศในฐานะสมาชิกถาวรขององค์การสหประชาชาติ ที่ยังคงปกครองประเทศแบบอำนาจเบ็ดเสร็จ ต่างมีเป้าหมายร่วมกันในการรีดลอนการแทรกแซงต่างๆ จากประเทศเสรีตะวันตก ทั้งนี้ หลังจากรัสเซียและจีนได้ยุติกรณีพิพาทที่ยาวนานด้านอาณาเขตระหว่างกันได้ ในปี ๒๕๕๑ รัสเซียมองว่า การกระชับความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับจีนในปฏิบัติการซ้อมรบร่วมกันในครั้งนี้ จะช่วยเพิ่มความมั่นคงต่อรัสเซีย โดยเฉพาะขัดขวางการขยายอำนาจขององค์การนาโต

อย่างไรก็ตาม มิตรภาพระหว่างรัสเซียและจีน ยังคงมีความเปราะบางซ่อนอยู่หลายประการ เช่น ในปี ๒๕๓๓ เมื่อรัสเซียได้ให้ความช่วยเหลือจีนพัฒนาความทันสมัยแก่ออกกำลังทหาร ซึ่งรัสเซียเองก็ได้ประโยชน์จากการขยายตลาดส่งออกอาวุธยุทโธปกรณ์ ที่ประเทศกำลังประสบภาวะซบเซาจากการสั่งซื้อภายใน แต่ตั้งแต่กลางทศวรรษที่ผ่านมา พัฒนาการที่ก้าวหน้าของอุตสาหกรรมการผลิตอาวุธของจีนกลับส่งผลกระทบต่อยอดส่งออกอุตสาหกรรมอาวุธของรัสเซียอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ รัสเซียยังกังวลเกี่ยวกับประเด็นการส่งออกทรัพยากรธรรมชาติเพื่อป้องกันการพัฒนาอุตสาหกรรมภายในของจีนที่ปัจจุบันอยู่ในภาวะชะงักงัน และส่งผลให้โครงการร่วมมือระหว่างกันต้องหยุดชะงัก อาทิ การยับยั้งโครงการก่อสร้างการต่อท่อก๊าซธรรมชาติผ่านไซบีเรียไปยังจีนเมื่อปี ๒๕๔๙ ที่ทั้งสองประเทศยังไม่สามารถตกลงราคากันได้ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ความกังวลดังกล่าวอาจกลายเป็นประเด็นปลื้มใจไป เมื่อรัสเซียประสบปัญหาวิกฤติการเมืองกับยูเครน และโดนแทรกแซงจากกลุ่มประเทศทางตะวันตก ส่งผลให้รัสเซียจำเป็นต้องหาความสนใจมายังภูมิภาคเอเชียมากขึ้น เพื่อเป็นตลาดส่งออกและแหล่งเงินทุนแห่งใหม่ ซึ่งสำหรับจีนแล้ว การเบนความสนใจภายใต้ภาวะจำเป็นของรัสเซียในครั้งนี้ นับเป็นโอกาสทองหลายต่อ ทั้งศักยภาพในการต่อรองราคาการนำเข้าทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อป้อนอุตสาหกรรมภายในของประเทศ การรักษาไว้ซึ่งโครงการก่อสร้างอุตสาหกรรมพื้นฐานต่างๆ กับรัสเซีย ที่ก่อนหน้านี้ อาจต้องสูญเสียแก่ทางสหภาพยุโรป และการเป็นแหล่งเงินทุนแก่รัสเซีย ซึ่งขณะเดียวกันส่งผลประโยชน์ต่อบริษัทในประเทศของจีนด้วย เป็นต้น

ปัจจุบันรัสเซียและจีนมีความร่วมมือซ้อมรบร่วมกันในน่านน้ำภูมิภาคต่างๆ ทั้งทางแถบเมดิเตอร์เรเนียนและแปซิฟิก เพื่อเป็นการส่งสารอย่างมีนัยสำคัญต่อสหรัฐฯ และประเทศสัมพันธมิตร สำหรับรัสเซียแล้ว ความร่วมมือดังกล่าว อาจถือเป็นสัญญาณของการประกาศความเข้มแข็งและศักยภาพในการขยายอำนาจทางการทหารในภูมิภาค ขณะที่จีน การซ้อมรบย่อยดังกล่าว คือส่วนหนึ่งของความพยายามเพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่กองทัพเพื่อบรรลุเป้าหมาย "ความฝันของจีน" ที่รัฐบาลได้ตั้งไว้ นอกจากนี้ประเด็นความมั่นคง ปฏิบัติการซ้อมรบดังกล่าวยังหมายรวมถึงหน้าตาเศรษฐกิจที่เปิดโอกาสให้จีนขายเรือรบซีปนาวุธพิสัยไกล (China's Type 054A Guided-Missile Frigate) แก่รัสเซีย รวมถึงการขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจของจีน

ทั้งนี้ ในทางทฤษฎี ประเด็นการแทรกแซงของรัสเซียต่อยูเครนและไครเมีย นั้น ถือเป็น การฝ่าฝืนนโยบายต่างประเทศของจีนระดับสูงสุด ในด้านการไม่แทรกแซงและแบ่งแยกรัฐ แต่ในทางปฏิบัติ จีนกลับมีท่าทีเพิกเฉยต่อการออกเสียงคัดค้านรัสเซียในเวทีคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ขณะเดียวกันกับสื่อต่างๆ ของจีนที่ประโคมข่าวเพื่อให้การสนับสนุนการตัดสินใจของรัสเซียในครั้งนี้ ซึ่งดูเหมือนว่า จีนน่าจะรู้สึกยินดีด้วยซ้ำกับการเกิดขึ้นของสงครามเย็นระลอกใหม่ในซีกโลกตะวันตก ที่ท้ายที่สุดแล้วอาจช่วยลดทอนอำนาจของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชียในอนาคต

หลักฐานที่ช่วยยืนยันความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างรัสเซียกับจีนในครั้งนี้ อาทิ การเซ็นสัญญาโครงการความร่วมมือการต่อท่อลำเลียงก๊าซธรรมชาติจากรัสเซียผ่านไซบีเรียไปจีน ที่จะเริ่มตั้งแต่ปี ๒๕๖๑ อย่างต่อเนื่องเป็นเวลา ๓๐ ปี เมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๗ รวมถึงโครงการต่อท่อลำเลียงก๊าซขนาดใหญ่เพิ่มเติมจำนวน ๓๐ ชุด (Business Communication Manager: bcm) ทางด้านตะวันตกของไซบีเรีย เมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๗ ที่ผ่านมา ซึ่งจีนมีท่าทีความเป็นต่อสูงในการต่อรองราคา

สำหรับประเด็นความสัมพันธ์อันประหลาดของรัสเซียและจีน เป็นที่น่าสังเกตเพิ่มเติมว่า ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศยังมีความขัดแย้งกันทางผลประโยชน์ที่สำคัญอยู่หลายประการ ได้แก่

- ประเด็นการแข่งขันเพื่อความเป็นใหญ่เหนือภูมิภาคเอเชียกลาง ซึ่งครั้งหนึ่งเปรียบได้กับสนามหลังบ้านของรัสเซีย เป็นผลให้ประธานาธิบดีวลาดิมีร์ ปูติน ต้องการก่อตั้งสหภาพเศรษฐกิจยูเรเชีย (Eurasian Economic Union) เพื่อลดทอนการขยายอิทธิพลของจีนในเอเชียกลาง จากโครงการพัฒนาเส้นทางสายไหมใหม่ของจีนในปัจจุบัน

- ขณะที่จีนก็พยายามใช้ประโยชน์จากองค์การความร่วมมือเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Co-operation Organization: SCO) ซึ่งเป็นองค์การการเมือง เศรษฐกิจและการทหารในทวีปยูเรเชีย ก่อตั้งในปี ๒๕๔๔ ประกอบด้วยประเทศสมาชิก ๖ ประเทศ ได้แก่ จีน คาซัคสถาน คีร์กีซสถาน รัสเซีย ทาจิกิสถาน และอุซเบกิสถาน เพื่อประสานและกระชับความร่วมมือด้านต่างๆ และความร่วมมือเพื่อต่อต้านการก่อการร้ายระหว่างกันในภูมิภาค

- ประเด็นที่รัสเซียมีความร่วมมือทางทหารและเครือข่ายก๊าซธรรมชาติกับประเทศที่เรียกได้ว่าเป็นคู่อริกับจีนในปัจจุบัน อาทิ อินเดียและเวียดนาม เป็นต้น รวมถึง

- ประเด็นความรู้สึกขุนเคื่องของรัสเซียกับสถานการณ์ที่เป็นต่อของจีนในทุกๆ ด้าน ซึ่งสำหรับรัสเซียแล้ว การกระชับความสัมพันธ์กับจีนในครั้งนี้ อาจเปรียบได้กับยาขมหม้อใหญ่ ขณะที่จีนกลับเปรียบเสมือนสำหรับอาหารอันโอชา แม้ในอนาคตจะยังไม่มีใครสรุปได้ว่า ยาและอาหารขมนานนี้ จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อความร่วมมือของทั้งสองประเทศได้มากนักน้อยเพียงใด

โดยสรุปความร่วมมือระหว่างรัสเซียและจีนอาจไม่ราบรื่นอย่างที่คิด เนื่องจากพื้นฐานความขัดแย้งระหว่างกันทางประวัติศาสตร์ รวมถึงปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อนในพื้นที่เอเชียกลาง ที่ปัจจุบันจีนได้เข้ามามีบทบาททางการค้าที่สูงกว่ารัสเซียกว่าสองเท่า หรือคิดเป็นร้อยละ ๔๐ ของการนำเข้าพลังงานธรรมชาติทั้งหมด และได้ส่งผลกระทบต่อ การส่งออกพลังงานของรัสเซียที่เคยเป็นผู้ส่งออกสำคัญรายเดียวของภูมิภาค ซึ่งผลกระทบดังกล่าวยังไม่รวมถึงนโยบายเส้นทางสายไหมใหม่ศตวรรษที่ ๒๑ ที่จีนต้องการพัฒนาและขยายโครงสร้างพื้นฐาน พลังงาน และเส้นทางการค้าพาดผ่านจีนตะวันตก เอเชียกลาง และสหภาพยุโรป ที่จะส่งผลกระทบต่อนโยบายสหภาพเศรษฐกิจยูเรเชีย (Eurasian

Economic Union: EEU) ของรัสเซียอย่างมีนัยสำคัญ ปัญหาข้างต้นอาจมากเพียงพอที่จะส่งผลให้ความไม่ลงรอยกันของทั้งสองประเทศเพิ่มขึ้นในอนาคต แต่ในทางกลับกัน หากทั้งสองประเทศสามารถมองข้ามความขัดแย้งและประสาน

ความร่วมมือกันได้ ความเชื่อมโยงของดินแดนสองทวีป จะก่อให้เกิดความเป็นยูเรเชีย ที่จะส่งผลต่อการพัฒนาความมั่นคงและขยายมูลค่าทางเศรษฐกิจครั้งสำคัญของทั้งสองภูมิภาค

ที่มา: ๑) The Economist, "Russia and China: An uneasy friendship", 9 May 2015

๒) The Diplomat, "Can the China-Russia Warmth Last", 9 May 2015

ส่วนเอเชียตะวันออกเฉียง
สำนักเอเชีย แอฟริกา และยุโรปตะวันออก
กรกฎาคม ๒๕๕๘